

1959 JUN 24

Budapest nem jelentkezik...

244 Negyven évvel ezelőtt zajlott le az ellenforradalmi monitorlázadás

Négy évtizeddel ezelőtt, 1919 júniusában nehéz, válságos napokat élt át a még nagyon fiatal, első magyar proletárállam. Az antant egyesített intervenciói erői minden oldalról szorongatták. A hős magyar vöröshadsereg állta a sarat. Megmozdultak a belső bitangok. Külső támogatással belülről készültek hátbatámadni a néni hatalmat. Gyűjtötték, toborozták az ellenforradalmi erőket — s június 24-én Budapesten ellenforradalmi lázadást robbantottak ki. A Dunán két monitor és három őrnaszád az ellenforradalmárok kezébe került, s tüzet nyitott a Szovjet Háza. Ezzel ean időben ellenforradalmár tisztek vezetésével, felfegyverzett ludovikások megszállták a József telefonközpontot — s előkészítették az összes katonai szempontból fontos objektum megtámadását is. A vörössereg és a forradalomhoz hű katonák és munkások azonban csakhamar leverték az ellenforradalmi kísérletet. De a budapesti ellenforradalmi zendülés jeladás is volt. s vidéken egyszerűen több helyen is fegyveres lázadások robbantak ki. Ekkor azonban még valamennyi megtört a forradalmi erők csapásai alatt s az ellenforradalmárok menekülni kényszerültek.

E válságos napok eseményét, s lépkörét rögzítette visszaemlékezéseiben Vas-Witteg Miklós, amelyből az alábbiakban közlünk egy részletet.

1919 májusában Dunapentelére vezényeltek a „Munka” nevű aknalerakó hajóra. A Duna déli részén. Uszodnál volt a demarkációs vonal, ahol aknákat raktunk le, hogy az ellenséges hajók elől elzárjuk az utat. A „Munka” azután Dunapentelén horgonyzott. Mivel én nem voltam aknász, Jaszsejovits Ede és Juhász József elvtársakkal együtt a dunapenteléri postára osztottak be szolgálatra.

Június 24-én, délelőtt egyszer csak megszakadt a telefon- és távíró-összeköttetés, Budapest nem jelentkezik... Nem tudtuk elképzelni, mi történhetett. Néhány tiszt idegesen sétált fel és alá a Duna-parton. Ha egy matróz közeledett, elhallgattak. Itt valami készül... Délután 3 óra körül megkönnyebbültünk, amikor végre újra megszólalt a távíró. De a hír lesújtó volt:

„Budapesten kiűtött az ellenforradalom. A monitorok lövik a Szovjet Házat...”

Gondolkoztam, mit tegyünk. — Tartóztassuk le a tiszteket — ajánlotta Juhász. — Nem lehet nekik hinni. Bizonyára ők is benne vannak az összeesküvésben.

Három matróz érkezett a hajóról, velük volt a bizalmi is. Mit csináljunk? Ez a kérdés rajzolódott mindannyiunk arcára. Az éjszaka eseménytelen volt. Kora hajnalban fegyver nélkül, szokásom szerint kíséltámt a Duna-partra. Hirtelen azt veszem észre, hogy a dunapenteléri sziget déli csücskénél, a holt Duna-ág bejáratánál hajók állnak. Vajon honnan jöttek ezek, hiszen nem is jelezték. Jobban megfigyeltem őket, s láttam, hogy az árbocokon nem vörös zászlók voltak. Ugy, tehát már itt vannak az ellenforradalmárok. Megolvastam: öt egység volt. (Mint később meg-

tudtuk, ezek lőtték Budapesten a Szovjet Házat, s mikor kísérlelük kudarcba fulladt, délre menekültek. Így értek akkor Pentelére.)

Az egyik hajótól motoresónak indult el. Hármam ültek benne. Bizonyosra vettem, hogy a csónak a „Munka”-hoz, a mi hajónkhoz indult. Meggyorsítottam a lép-teimet, Mire odaértem a motoresónak már ott is volt, s egy altiszt — Anknér Béla nevezetű áruló, aki korábban a vörös-hadihajóraj politikai biztosa volt — tartott beszédet. Ilyesmiket mondott: „Húzzátok le az árbocról azt a vörös rongyot. Itt van a trikolór, a nemzetiszínű, ez való arra a helyre. Budapesten levertük a diktatúrát, egy koalíciós kormányt fogunk alakítani. Most tárgyalunk Károlyi Mihállyal és Haubrich Józseffel. A győzelmünk bizonyos... Még a mai nap indulunk Budapestre. Nagyléténynél fele legénység kiszáll, gyalogsági felszereléssel, a másik fele a monitorokon marad és leverjük a még megmaradt vörösöket.”

A gabonaföldekre induló parasztok megálltak és hallgattak Anknér beszédét. Anknér utoljára odaszólt a parasztoknak: „Maguk meg magyar emberek, kaszára, kapára, menjenek a direktóriumhoz és tartóztassák le a vezetőit”

Keserű lett a számíze: ennek már a fele sem tréfa. Hát mégis igaz, elbukott volna a proletárdiktatúra...? Visszasiettem a postára és elmondtam Juhásznak a történeteket. Juhász egy szót sem szólt. Lehajtotta a fejét, arcán

elkeseredettség tükröződött Me-reven nézett maga elé. S mintha csak hangosan gondolkodna, megszólalt.

— ~~Háromhetes nős vagyok. Nem akarok nem a feleségemmel. Am iradalmi féld volt. Tizen vagyunk testvérek, de tizennégyen voltunk. Sok megfáztatás-ból résztünk. Borzalmas életet élünk...~~

Hirtelen felém fordult.

— Most megint így legyen? Nem, nem leszek ellenforradalmár! Nem támadom hátra testvéreimet!

Megöleltük egymást, s tovább erről nem beszélünk.

Délben felmentem a hajóra, hogy megebédeljek. Amíg ott vártam, egyszer jön egy kadét és tele torokkal hívja az aknászokat: „Öt aknász sörva kívül vegye fel az ebédjét és menjen át a »Bácska« gőzösre!” Ugy látszik, örömeben megfeledkezett a titoktartásról és előttünk mondta el az öt aknásznak, hogy Uszodra mennek és kinyitják az aknázarat.

Vissza a postára. Megszólalt a telefon. Rögtön kerestük a Hadügyi Népbiztosság 16. osztályát, ahol egy Kiss nevű elvtárs jelentkezett, mint a vöröshadiahajóraj parancsnoka. Jelen tettem, ami eddig történt. Kiss azonnal utasított, hogy fogjuk le a tiszteket és menjünk Budapestre. De amikor elmagyaráztam, hogy a „Munka” már az ellenforradalmárok kezén van, a „Bácska” pedig elindult Uszodra, hogy kinyissa az aknázarat, rövid idő múlva nyílt parancsot olvasott fel. Utasított, hogy azonnal értesítem Dunaföldvárat, Paksot, Uszodot, hogy a „Bácska”-t fogják el és akadályozzák meg az aknázár kinyitását. Fegyverezzük le a tiszteket és induljunk Budapestre. Kötelességünké tette, hogy ezt a nyílt paran-

csozt az összes hajókon olvassuk fel a legénységnek.

Azonnal telefonhoz ültem és értesítettem a megadott községek, nyomatékosan aláhúzva, hogy a „Bácska”-t fogják el. Ezután megszólalt valaki közlünk.

— A parancs már megvan, de ki vállalkozik arra, hogy beviszi a hajóra?

— Én — mondtam.

— Én is — szólalt meg Juhász. Elindultunk.

Amint mentünk a Duna felé, láttuk, hogy egy motorcsónakból kiszáll a „Munka” parancsnoka. Rögtön feléje tartotunk. Elé álltam, s szabályszerűen jelentetem, hogy nyílt parancs érkezett Budapestről a Hadügyi Népbiztosságtól. A parancsnok átfette a nyílt parancsot és elolvasta. Mikor a végére ért, ránkkiabált.

— Mit akar ettől a Kisstől? Ismerem én azt...

— A vöröshadiahajóraj parancsnoka és én, a matróz, a parancsot teljesítem.

— És ki viszi ezt a parancsot a hajóra? — kérdezte a parancsnok.

— Én — válaszoltam.

— És nem fél?

— Nem.

— No akkor jöjjön velem.

Mentünk. Társaink követtek. Juhász szorosan mellém állt. Mire a Duna-partra értünk a tiszt szavaiból, magatartásából egyre világosabbá vált, hogy törbe csalnak bennünket. Észbe kaptunk. De a parancsnok most már követelte:

— Maga a feltevő, maga van aláírva, kötelessége, hogy feljöjjön a hajóra. Szavatolom, hogy nem lesz bántódása.

Megmakacsoltam magam. Ju-

hász menni akart, de őt sem engedték. Nem bízunk a tiszt ígéretében. Ekkor a parancsnok kijelentette, hogy az ő hajóján, a „Munká”-n felolvassa a parancsot és ahogy a legénység határoz, úgy fog cselekedni. Elváltunk. Szó nélkül mentünk vissza. Mindannyiunk fejében hasonló gondolatok kavargtak. Itt most már mi nem vagyunk biztonságban. Tapasztalhatták, hogy nem álltunk melléjük. Bármikor lefoghathatnak minket. Tenni kellene valamit.

— Elvtársak! — mondtam. — Vegyünk magunkhoz municiót és meneküljünk. Keressünk kapcsolatot a vöröshadsereggel.

A Török Vendéglőben találkoznak és innen indulunk majd tovább. Rövid idő alatt felszereltem magam és mentem a vendéglőbe. Juhász ült ott egyedül egy pohár bor mellett.

— Jóska, induljunk.

— Nem. Még egy pohár bort igyál. Ki tudja, mi lesz a következő órában?

Nem sokáig vitatkozhattunk, mert a vendéglős lánya rohant be.

— Vigyázzanak, itt vannak a katonák!

Juhász a puskájához kapott és rohant kifelé. Én is fogtam a fegyverem és szaladtam utána. Késő volt. Juhászt már körülvették. Menekülni már lehetetlen volt. Másodpercek alatt én is a járőr közepén voltam.

— No, gyertek velünk.

200—300 lépés után a járőrvezető állj-t vezényelt. Odalépett hozzánk, s felszólított, hogy menjünk be a szemben levő borbélyműhelybe. Megtagadtam. De a következő pillanatban ránktámadtak, hogy adjuk át a fegyvereinket. Juhász erre nem volt haj-

landó és dulakodás támadt. Leakasztotta oldaláról az egyik kézigranátot, a feje fölé tartotta, de a zsinórt meghúzni már nem volt ideje... Az egyik matróz fegyverével a karjára ütött. Percek alatt nagy csődület támadt. A tömegben kétségbeesetten ott állt Juhász felesége is. Juháson gyalogsági blúz volt, megfogta blúzának két szélét, szétrántotta:

— Ide löjtek, de meg ne üssetek, gazemberek!

Az egyik matróz máris vállalhoz kapta fegyverét. Odaugrottam, hogy a fegyvert félrelökjem, de olyan ütést kaptam, hogy összeestem. Mire magamhoz tértem, az utca közepén egy lovashintó állt és abba tuszkolták be Juhászt. Fel akartam mászni a kocsis mellé, hogy Juhással megyek, de ütések közepette lerángattak a bakról, s a kocszi megindult a szigetere.

Engem visszavittek a postára és rámkkiabáltak: „Ülj le és most hódolj fel Dunaföldvárat, Paksot, Uszodát, és vond vissza a parancsot. Mondd meg, hogy az a parancs, hogy a „Bácska” gőzöst fogják el — tévedés volt. De figyelmeztetek, ha nem viselkedsz rendezesen és nem csinálod szó szerint, amit mondok, itt lövünk agyon.”

Egy ellenforradalmár mellett állt rámszegezett pisztollyal. Most mit tegyek? Ha megtagadom, agyonlőnek, s az én nevemben ők maguk akkor is vissza fogják vonni a parancsot. Ha végrehajtom a kívánságukat — ezzel segíték nekik, de esetleg sikerül megszökniük és értesítenem a parancsnokságot a történetekről. Talán még nem lesz késő... Felemeltem a telefont és sorban felhívtam a megnevezett községeket, bemondtam, hogy az előző utasítás, mely

nyílt parancsban foglaltatott, tévedés volt, és ha már valahol intézkedés történt, vonják azt vissza és a „Bácskát” engedjék tovább.

Később ismét visszavittek a postára, hogy tegyem használhatatlanná a készüléket. Ekkor felillant bennem, vajon miért is kell használhatatlanná tenni a készüléket? Úgy látszik, menekülnek már. Három kísérőm közül kettő útközben valami ürüggyel lemaradt. Egy óvatlan pillanatban sikerült megszökni. Szolgaegyházán vonatra ültem és éjfél tájt megérkeztem Budapestre. A Keletiből telefonon felhívtam az óbuda laktanyát. Reggelre be rendelték. Részletesen elmondtam, mi történt. Ellenőrizték az elmondottakat, s közölték velem, hogy az ellenforradalmárokhoz átpártolt monitorok Dunapenteléről Szerbiába szöktek. A „Munka” Paksnál megütközött az ellenforradalmi monitorokkal és elsüllyedt.

Parancsot kaptam: azonnal utazzak vissza Dunapentelére. Fel is szereltek és másnap reggel elindultam Adony szabolcsról telefonon felhívtam a dunapentelét postát. Megnyugtató volt Juhász hangját hallani. Dunapentelén értesültem aztán, hogy a „Munka” parancsnoka valóban felolvasta a nyílt parancsot, de elszámitotta magát, mert a legénység nem csatlakozott az ellenforradalmárokhoz. Így a „Munka” Paksnál kivált az öt monitor közül és felvette velük a harcot.

Néhány nap múlva Dunapentelére új hajót kaptunk a „Munka” helyett. Ujra kiegészült a létszám, és tovább folytattuk a szolgálatot.